

9. KLASSI EESTI KEELE EKSAAM 2019 LUGEMISÜLESANDED

1. Loe tekst läbi ja lahenda selle põhjal ülesanded. *20 punkti*

Reet Bobõlski **Episood teismelise elust**

Sini-sinine arvutiekraan helendab
väga kutsuvalt, isegi jultunult.
Ta hüüab mind nimepidi,
meelitab, kuidas oskab.
Ma olen hea inimene,
ei lase end pikalt paluda.
Pärast koolipäeva ja hilist lõunasööki
on tõeliselt hea end natukeseks arvutisse unustada,
kaduda virtuaalmaailma.
Või hoopis ebanormaalmaailma,
nagu ütlevad ema ja isa.
Taustapildilt vaatab mind suur oranž kassinägu.
Mulle meeldivad kassid.

Väljas ladistab vihma ja vingub tuul.
Tõstan korra pilgu ekraanilt:
näen õues väikest vanameest,
kes lohistab taksikoera läbi vihma ja lompide
naabermaja välisukse poole.
Mulle tundub, et täna on täpselt see ilm,
mille kohta ema ütleb,
et hea peremees ei aja koera ka õue.
Ma tean, miks ei aja. Muigan.
Nii saab peremees ka ise rahulikult arvutis olla,
ei pea jõuga koera läbi lompide vedama.
Vaatan oranži kassi laia nägu arvuti *desktop*'il.
Igatsen nii väga endale päris kassi.
Päris oma looma.

Läbin kohustusliku pärastlõunase internetiteekonna.
Loodan saada kiiresti ühele poole,
tunniga kindlasti,
et siis kohe korraliku lapsena kooliasju tegema hakata.
Loen läbi kõik teated oma Facebooki lehel;
vastan meilile, milles mind sünnipäevale kutsutakse;
sirvin uusi pilte Instas
ja panen möödaminnes paar laiki suvalistele piltidele,
millest mul pole tegelikult sooja ega külma;
avaldan klassi grupis arvamust mata tunnikontrolli kohta
ja teen ära päeva heateo:
tubli klassiõena postitan gruppi
pildi viimasest lugemiskontrollist;
klassivend vastab saadetud pildile smailiga,
smailin vastu;
vaatan ära kahe lemmikjuutuuberi videod
ning kriban neist ruttu ühele sõbrale.
See kohustuslik teekond on kui hommikune rutiin:
riided-söök-hambad-minek.
Iga päev sama teekond, sama järjekord.
Facebook-Insta-Youtube.
Kuhugi ei ole pääsu.
Ükski samm ei tohi vahele jääda.

Kõrvaltoast kostavad aeg-ajalt rõõmuhõisked.
Seal elab mu vend.
Vanus – 13 aastat.
Elab koos oma punnide ja arvuti ja FIFA 18ga.
Ta igatses arvutit kaua aega,
kuid mu vanemad on kõvast puust.
Murdusid alles pärast mitmeid aastaid,
riidusid, pisaraid ja jõuluvanale saadetud kirju.
Nüüd virutab vend virtuaalpalli virtuaalväravasse,
teeb mitu kübaratrikki õhtu jooksul,
ilma et saaks vihma käes märjaks või
ajaks naha tüütult higiseks nagu varem.
Lisaks kolmele FIFA-mängule on mu vennal
esikuriulis kolm jalgpalli.
Igal laupäeval pühib ema neilt korralikult tolmu.

Emä ütleb mulle juba kolmandat korda:
„Pane ükskord see läpakas kinni
ja tee kodused tööd ära
ja korista oma tuba,
see on nagu seapesa,
ja loe läbi see suurepärase raamat,
mille ma sulle kuu aega tagasi raamatukogust tõin.
See on Tammsaare. Tõeline klassika!“
Ta ütleb mulle kõike seda juba kolmandat korda.
Ühe hingetõmbega.
Juba kolmandat tundi.
Ja ohkab enne lahkumist nukralt:
„Ega sind vist gümnaasiumisse küll ei võeta.“

Astun esimese sammu sõnakuulmise teel
ja avan faili, oma *to-do*-listi.
Loomulikult on see ka arvutis.
Tänapäeva kalendrid ongi arvutis,
mitte naelakesega seinale kinnitatud.
Ekraanile ilmub pikk nimekiri,
mis paneb mind ohkama.
Näiteks.
Tee ära bioloogiareferaat, mille tähtaeg oli üleeile,
ja saada õpetajale e-mailile. E-mailile!
Koosta geograafiatunniks esitlus. PowerPointis!
Lõpeta kirjanduse referaat Jakob Hurdast. Vikipeedia!
Lõpeta ajalooessee, mille tähtaeg oli reedel,
ja saada õpetajale e-mailile. E-mailile!
Otsi hea hinnaga uued teksad. E-poest!
Loe läbi „Kõrboja peremees“,
vastamine on juba ... ülehommene.
Ülehommene!

Alles eelmisel nädalal kirjutasime kirjandit
„Vanemad ei mõista mind“.
Veerand tundi palusime õpetajat,
et saaksime kirjutada kirjandi arvutis,
sest see on palju normaalsem

kui käsitsi kirjutamine.

Aga nagu ikka, sai oma tahtmise üks – õpetaja,
mitte ülejäänud kakskümmend neli.

Pakkusime seepeale välja,
et võiks kirjutada kirjandi teemal
„Õpetaja ei mõista meid“,
aga selle peale õpetaja vaid naeris.
Meile meeldib, kui õpetaja naerab,
ja asusimegi kiiresti kirjutama,
et kaotatud veerandtund tasa teha.

Lõpuks otsustan siiski haarata kodutöödel sarvist.

Hoolimata tapvast kevadväsimusest.

Teen põgusa põike e-kooli,

hüppan virtuaalmaailmast pärismaailma.

Viipan emale, kes on neljandat korda mu toauksel.

Ma ei hakka õppima, et talle heameelt teha,

vaid arusaamast,

et homme tuleb minna reaalsesse koolimajja,

istuda reaalses tundides,

vastakuti reaalsete õpetajatega.

Selle nimi on vist südametunnistus?

Homme on seitse tundi!

Nii palju on teha

ja kell on juba nii palju.

Saaks hädapärasegi tehtud,

to-do-list arvutis võib veel oodata.

Avan päris vihiku ja päris õpiku.

Klõpsan kinni arvuti ekraani ja

oranž kass ongi kadunud.

Ma tahan endale nii väga päris kassi.

2. Loe tekstid läbi ja lahenda nende põhjal ülesanded. *10 punkti*

Tiina Kaukvere

Hinne Eesti laste liikumisaktiivsusele: kolm miinus

See, et lapsed õues uka-ukat ei mängi, pole tunnetuslik müüt, vaid Tartu Ülikooli teadlaste poolt kinnitust leidnud tõik*: kui uuringu põhjal on Eesti laste liikumisaktiivsuse koondhinne kolm miinus, siis iseseisev õues mängimine saab hindeks kahe.

Eesti näib olevat õues aja veetmiseks ideaalilähedane riik: tervelt 90 protsenti 12–17-aastastest tunnistab, et kodust kilomeetri kaugusele jääb mõni park, mets, matkarada, mänguväljak, mõni spordisaalgi. Ometi annab täna avalikustatav uuring Eesti laste liikumisaktiivsusele hindeks D. See on küll veidi parem kui 2016. aastal – toona põrusid Eesti lapsed liikumisuuringul läbi. Tunnistusel ilutses koondhindena F ehk kaks.

Kui Maailma Terviseorganisatsioon soovitab end liigutada iga päev vähemalt 60 minutit, siis tund aega päevas tegeleb mõõduka spordiga vaid 6 protsenti 10–17-aastastest. 28 protsenti 6–13-aastastest on vähemalt tund aega aktiivsed viiel päeval nädalas. Ent kriteeriume on veel. Neid analüüsisid peaaesjalikult TÜ sporditeaduste ja füsioteraapia instituudi teadlased, kes tegid kokkuvõtted Eestis läbi viidud rohkem kui 30 terviseuuringust. Nende seas on näiteks liikumislabori enda uuring, kus 500 lapsele kinnitati ööpäevaks liikumisandur.

Üks olulisemaid avastusi on see, et Eesti lapsed tuleb uuesti õues mängima õpetada. Praegu panevad teadlased selle oskuse koondhindeks kahe. See tähendab, et õues mängib või veedab niisama aega vähem kui viiendik lapsi ja noori.

Ühest küljest on see asendunud ekraaniajaga, mil lapsed lõbustavad end hoopis mõne ekraani ees. Kui soovitatav on ekraani ees veeta alla kahe tunni päevas, siis alla viiendiku Eesti lastest lepib nii vähesega.

„Eeldused õues olemiseks luuakse ka keskkonda planeerides. Kinnisvaraarendajad lähtuvad sellest, et autoga oleks võimalikult mugav liikuda. Võsa ja muud põnevad paigad ehitatakse täis. Siis tulebki ekraan, mis võtab kogu tähelepanu ja seikluste aja,“ märkis tervisekasvatuse lektor Merike Kull.

Jala või rattaga käib koolis umbes kolmandik lastest. Teadlaste hinnangul on seda vähe. „Põlvkond tagasi käidi jala koolis ega mõeldud üldse, et nüüd olen kehaliselt aktiivne,“ rääkis Kull ning juurdles, et mõned täiskasvanud ei kujuta ettegi, et jalgsi kooli minek pole tänapäeval enam midagi loomulikku, vaid eraldi pingutus. Sellele tuleb last eraldi suunata.

„Mõned treenerid ütlevad välja, et üks osa treeningust on jala trenni tulek,“ nentis Kull.

Trennidega on tegelikult pigem hästi. Umbes pooled lapsed käivad mõnes trennis ja see annab koondhindeks C. „Uuringutest aga selgub, et kui käia kaks korda nädalas trennis, siis ei taga see veel nõutud liikumisaktiivsust,“ sõnas Kull. Liikumisandurid näitavad, et füüsilist koormust saavad lapsed vaid kolmandikul trenni ajast. „Organiseeritud sport on oluline, aga sellele peab tulema juurde argiliikumist,“ ütles Kull.

Eesti laste liikumisuuring on osa rahvusvahelisest Global Matrixi uuringust, mille põhjal hinnati laste liikumisaktiivsust viimati 2016. aastal kokku 38 riigis. Rahvusvahelise metoodika põhjal saab Eesti kooli panus laste liikuma meelitamisel päris hea hinde, ent teadlaste sõnul kergitab hinnet peaaegselt see, et meil on kehaline kasvatus kohustuslik. Paljudes riikides see nii pole.

Aasta algul selgus Tervise Arengu Instituudi seirest*, et iga neljas esimese klassi laps on ülekaaluline või rasvunud. Siis tõi instituudi vanemteadur Eha Nurk välja, et kuigi koolides on spordisaalid ja mänguväljakud olemas, seisavad need vahetunni ajal sageli tühjana.

„Õues mängimine on igas vahetunnis lubatud vaid pooltes koolides, ligi kümnendikus koolidest ei olnud aga õues mängimine lubatud üheski vahetunnis,“ tõi Nurk näiteid.

Tänavu kevadel uuriti üldhariduskoolide rahuloluküsitluses õpilastelt, kas neil on vahetunni ajal võimalik õue minna. Näiteks neljanda klassi lastest vastas iga teine, et koolipäeva sees õue ei saa.

Liikumislaboril on käimas programm „Liikuma kutsuv kool“, milles osaleb ligi 40 kooli. Seal katsetatakse õuevahetunde ja koolitatakse välja mängujuhte. Viimased õpetavad lastele näiteks seda, kuidas uka-ukat või „Kalameest“ mängida.

„Harjumused saavad alguse kodust, lasteaed ja kool saavad häid harjumusi võimendada,“ ütles haridusministeeriumi üldharidusosakonna asejuht Pille Liblik, kelle sõnul on ministeerium toetanud kooliseinte vahele jäävaid tegevusi.

Tervisekasvatuse lektori Merike Kulli sõnul pole teadlaste eesmärk lihtsalt hindeid laduda, vaid tuleb hakata mõtlema lahendustele, kuidas lapsed liikuma saada. Paljud riigid on selle tema kinnitusele prioriteediks võtnud, sest hinne D laste liikumisaktiivsusele on Euroopas tavapärane. Paremaid hindeid saavad pigem kolmandad riigid, ja mitte tänu kogukonna, kooli või riigi heale tööle, vaid eluolu ise sunnib seal füüsiliselt tegus olema.

„Soome on võtnud laste liikumise tõsisemalt ette – neil on valitsusprogrammides see teemana sees ning hariduses prioriteet,“ märkis Kull. Soome liikumisaktiivsuse hinded paranevad vähehaaval ja on kohati palju kõrgemad kui Eestis.

Ligi 75 protsenti Soome lastest käib koolis jala või jalgrattaga ning Kulli sõnul näevad omavalitsused kõvasti vaeva, et see oleks võimalik. Selle eest saab Soome samas uuringus hindeks B+ eestlaste D kõrval.

„Meie oleme palju käinud Soome koolides ja näinud, et kui vahetund hakkab, tehakse ukseid lahti ja lapsed lähevad õue. Tekkinud on uus koolikultuur,“ ütles Kull.

Ka ekraani ees veedavad Soome lapsed veidi vähem, õues mängides seevastu jälle rohkem aega. Viimase hinne on Soomes C.

TÜ liikumislaboril on plaanis saata valitsusele ettepanek töötada välja laste riiklik liikumisprogramm koos täpsete tegevustega.

* tõik – fakt, tõsiasi

* seire – pidev keskkonna vm seisundi jälgimine

Üldine liikumisaktiivsus

On päeva jooksul vähemalt 60 minutit füüsiliselt aktiivne (liikumise- ja sportmängud, matkamise, rattaga kooli sõitmine, võimlemine, jõuharjutused, kehalise kasvatus tunde või treeningu osalemine jne).

6% 10–17-aastasest teeb tund aega päevas mõõduka sporti.

28% 6–13-aastasest on vähemalt tund aega päevas aktiivne viiel päeval nädalas.

D ehk **3-**

Organiseeritud sport (treeningud)

48% 5–19-aastasest käib trennis.

6–13-aastasest treenib vähemalt korra nädalas 60% ning kolm või rohkem korda 30%.

Keskmiselt liigutab laps aktiivselt 30% treeningu ajast.

C ehk **4**

Aktiivne mäng (õueaeg)

7–11% 10–17-aastasest käib iga päev vabal ajal õues.

22% lastest käib vabal ajal õues peaaegu iga päev.

17% 12–17-aastasest käib vabal ajal õues vähemalt seitse tundi nädalas.

F ehk **2**

Aktiivne transport (jala või rattaga)

Kolmandik 7–17-aastasest läheb kooli jalgsi või rattaga.

Jalgratast kasutab kevadel ja sügisel 17% ning talvel 1% lastest.

D ehk **3**

Kehaliselt mitteaktiivne aeg (ekraaniaeg)

Meelelahutuslik ekraaniaeg peaks jääma alla kahe tunni päevas.

7% 11–15-aastasi on ekraani ees päevas alla kahe tunni.

40% kuuenda klassi õpilastest on koolivälisel ajal ekraani taga alla kahe tunni.

F ehk **2**

Perekond ja eakaaslasted

61% kuuenda klassi lastest on sõbrad, kellega koos treenida. Ligi kolmandikku toetavad vanemad, kes viivad treeningutele.

Veerandil 12–17-aastasest on peretraditsioon ühiselt sportida.

33% lastest on vähemalt korra nädalas koos perega kehaliselt aktiivne.

38% lapsevanematest tegeleb kaks korda nädalas üle poole tunni mõne liikumisharrastusega, mis ajab kergelt hingeldama ja higistama.

D ehk **3**

Ümbritsejad

Kool

Koolis on kohustuslik kehalse kasvatus tunde, sõltuvalt kooli-astmest kaks kuni kolm korda nädalas.

Lastealal on liikumise maht õppekavas kindlaks määratud.

77% koolidest korraldatakse spordiringe.

C+ ehk **4+**

Kogukond ja keskkond

80% 10–17-aastasest on kodu ümbruses koht, kus saab mängida.

Neid kasutab 56% õpilastest.

90% 12–17-aastasest on kodust kilomeetri kaugusel park, mets, matkarada, mänguväljak või spordisaal.

Eestis on 111 tervise-rada.

B ehk **5-**

Politiika panus

Arengukavad ja -plaanid on olemas (Eesti spordipoliitika põhilused, toetumise ja liikumise roheline raamat, rahvastiku tervise arengukava jne).

Spordi ja liikumise tähtsust ei rõhutada neis vähem kui teistes riikides.

B ehk **5-**

Hindamine

Rahvusvaheline hindamisüsteem lähtub laste ja noorte

1) soovitusel tähtjate määrast (Üldine liikumisaktiivsus, ekraaniaeg) või

2) kaasa-tuse määrast (organiseeritud sport, aktiivne mäng, aktiivne sport) või

3) liikumisaktiivsuse toetamise määrast (perekond, kool, kogukond, keskkond, va-

litsus)

A+ 94–100%
A 87–93%
A- 80–86%
B+ 74–79%
B 67–73%
B- 60–66%
C+ 54–59%
C 47–53%
C- 40–46%
D+ 34–39%
D 27–33%
D- 20–26%
F alla 20%

(Postimees, 31.10.2018. Teksti on eksamiülesandeks lühendatud.)